

YAKUTLARIN MENŞEİ ÜZERİNE BİR DESTAN METNİ

Dr. M. Fatih KİRİŞÇİOĞLU

Günümüzde Türk boyları üzerine araştırmalar artmasına rağmen, Türkçe'nin bir lehçesi olan Yakutça üzerine müstakil çalışmalar yeterli seviyede değildir. Bilhassa tarihi - folklorik metinler üzerine çalışma azdır. Burada ele alacağımız metin, Saadet Çağatay'ın «Türk Lehçeleri Örnekleri - II» adlı eseri (Ankara - 1972)'nin 241-243. sayfaları arasında yer alan ve Semih Tezcan tarafından transkripsiyonlu metni ve sözlüğü hazırlanmış olan «Omoğoy Baay, Elley Bootur» isimli tarihi metindir¹. Tezcan, bazı kelimeleri ve birleşik fiilleri yerine koyamadığı için metni tercüme edemedi bürakmıştır². Biz, burada bu metnin tercümesini vereceğiz.

Yakutların Cedlerinin Lena'ya Gelmeleri

Omoğoy Bay, Elley Botur

Güneyde Buryat kabilesinin yurdunda Omoğoy Bay denilen kişi yaşamış. Bir yerli şaman Omoğoy Bay'a ruh çağırarak üç yataklı Lena nehri- nin kuğu, yabani kuş bulundurarak aşağıya inen Vilyuy ırmağının kaynağına değdiğini, fal bakarak söylemiş:

«Lena ırmağının genişleyerek eriştiği yerde iki mukaddes kaya varmış. Güneydeki mukaddes kaya atın, davarın yaratıcısı (ceddi) olacak. Kuzeydeki mukaddes kaya ineğin ehli hayvanın yaratıcısı olarak türetilmişler. Güneydeki mukaddes kayanın azıcık altında üç güzel çam ağacı yetişmiştir. Orada yaşlı erkekli kadınlar : «memleket ilâhelerimiz, geleni yediren, giydiren cömert olarak yaşarız» diye bağırmağa başladılar. Böylece sen

benim gördüğüm yere ulaşırsan bah-tın - talihin, aklın gelecekte uzasın - genişlesin diye» söyleyerek.

Bunu kabul eden Omoğoy Bay karılı, iki kızlı, on kadar aile oğulları olarak yerlerinden göçerek, seyahat ederler. Nasılsa biri yanlışlıkla Vilyuy ırmağının ucunu bularak, o uzunlamasına botla aşağıya doğru yüzer. Vilyuy'un kaynağına gelip durduğunda Omoğoy Bay kendisi tek başına kütüğe binip Lena ırmağının karşısına geçerek, doğuda dağ eteğindeki yüksek kayanın üstüne çıkarak ülkenin manzarasını görmüştür. O baktığında : «Neden kuzeyden soğuk rüzgârlar esiyor, insan - hayvan yetişmeyen, bah-tı kuru durmuş ülke görünümündedir. Güneyde yukarı yönden sıcak sıcak rüzgâr vurur, en iyi yer burası olacak» demiş. Öylece sallarını kalın bir iple çekip, Lena ırmağının yukarısına kayık sürerek şimdiki Kille m ovasına gelirler.

İşte gerçekten o Buryat şamanın dediği gibi, görüldüğü şekilde ilâheli, gerçek yaratıcılı yaşlı erkekli kadınlar olarak üç çam ağacına bağıra dururlarmış. Omoğoygil burada kayın kabuğundan ev inşa ederek yerleşirler. Ertesi gün kuzeydeki mukaddes kayaya varırlar böğüren - kızan dış görünüşlü, gebe üç yaşındaki doğurmamış ineği bularak getirirler. Sonra ertesi gün güneydeki mukaddes kayaya ulaşip, üç çam ağacını bularak, daha sonra dört yaşındaki koyu yeleli, kuyruklu gebe kısrağı kayanın sol yanında bularak getirirler. Burada yerleşip, balık avlayarak, tilki avlayarak, o ehli hayvanlarını büyütürler, ağıl yaparak yaşarlar.

Üç yıl olduğunda, büyük şölen zamanı ansızın Omoğoy oğullarını isteterek : iki kısımlı yayını uzattığında nehir kıyısında, ördek yabancı hayvan tüyü, ağaç çöpü yüzerek uzaklaşır. Onu görerek, dışarı çıkan Omoğoy'a haber verirler. Bunun üzerine Omoğoy emir verir : «Gözetleyin.» diyerek. Nirgiter ve Dorgutar denilen iki oğul, mevcut bulunan güneydeki mukaddes kayaya ulaşmaya başlarlar. Oraya vardıklarında tamamen çıplak bir kişi yaşıyordu. Onu görünce oğlanlar gizlice yaklaşırlar, o anda insanları sezerler :

«Bu Omoğoy'un oğullarınız değil mi? Ben siz yerleştikten sonra yılın yarısı olduğunda sizi takip ederek iki yarı yıl bozkırlarda seyahat edip buraya gelip yerleşiyorum» diye âlim kişi gibi, devamla «Ben Elley Botur denilen oluyorum» der. Konuşup, anlaşarak hepsi Omoğoygil'e varıp gelirler. İşte o gelen Elley, Omoğoy'a üç yıl boyunca ailenin (hizmetçi) oğlu gibi yaşamaya başlar. Çok kuvvetli gösterişli, yakışıklı, işinde üç kişinin miktarı iş yapan (biri) olarak Omoğoy'u överek yaşar.

Omoğoy Bay'ın iki ergin evlenmemiş kızlarından büyüğüne Dekey Depse, küçüğüne Nyıky Dahhan denilir imiş. İkisi birden bu Elley'e zevce olmaya çok istekliymişler.

Bir sabah kalkan Omoğoy'un yaşlı karısı oymalı kımız kadehini uzatarak Elley'den «Bizim kızlarımızdan tayin edilmiş bir güzelini zevce alarak, nesil sahibi olun. Biz sana o Nyıky Dahhan'ı tayin ettik» diye istekte bulunur.

Yaşlı kadının verdiği kımızı Elley, alıp içmeye başlayarak, herhangi bir şey söylememek için sadece dinler. Avlanır, hem av hayvanları çok, hem de evi güzeldir. İki kız sürekli arka taraftan def'i hacet için çıkmaya alışmışlardır. Bunu Elley çalıştığı zaman gizlenerek gördü : İki kızdan sevilme-

yen kız Dekey Depse'nin sidiği beyaz köpüklenerek kaptaki gibi birikerek durup kaldı, fakat küçük sevilen kız Nyıky Dahhan'ın sidiği su gibi yere köpüsüz sinerek kalmıştır. Ona hükmederek «Bu sevilmeyen kız gelecekteki nesilli soydan olmalı, sevilen kızın soyu genişlemeyecek, o halde ebedi olmalı» diye düşünce yürütmüş.

Omoğoy Bay birgün Elley'i aniden çağırarak sorar : «Ne şekilde, bu bizim çocuklarımızdan hangisini zevce alarak nesil - soy uzun olacak?» diye. Ona Elley : «O kötü, çelimsiz kız Dekey Depse'ni zevce alacağım» demiş. Buna Omoğoy Bay kötü kızı zevce almak istediği için kızarak, razı olmayıp, hisseleriyle mallarından bir kuyuksuz, boynuzsuz sırık kızıl ineği verir, ve : «İşte, çabuk gidin, iki gözümüze gözükmeyin, nerede (olmayı) düşünürseniz de başka yerlere giderek ormanın ağaçları gibi ayrı olun» diye lanet etmeye başlayarak kovar.

Elleygil sadece ikisi, o zamanki Kien İeye ovasına, şimdiki Sahsarı'ya gelip yerleşerek, kulübe inşa edip, at ipi hazırlayarak, tezek hazırlayarak ağıl yapmaya başlar. At kabı hazırlayarak, atlarını tutup sağarak kımız ya parlar.

Zamanla zenginleşerek, çocuk sahibi olup nesillenmeye başlarlar. Birikmiş kımızlarıyla bir yaz tay kımızı hazırlayıp, akrabalarıyla Omoğoygili davet ederek kımız serpmeye âyini yaparlar. Davete yaşlı karısıyla birlikte ailenin oğlanları gelmiştir. Omoğoy sevilen kızıyla gelmemiştir.

Elley kımız âyininde kaplı, yeleli kadehi kaldırıp, diz çökmeğe başladığında dua eder. O tanrıları, memleket sahibi ruhları överek (isimleriyle çağırarak) kadeh uzattırır (yedirir - icirir). Bu sırada göğün doğu tarafından havalanan bir demet at kılı güneşin doğuşundan güneşi takip edip, dönecek uçup gitmiştir. O ikisi arasında kı-

mız bayramının ortasında, Omoğoy'un hizmetçi kızı gelerek haber verir : «Sevilen kız Nyıky Dahhan tayin başını yularıyla bağlayarak kısrağa sürükleyip gidiyor, çabuk varın.» diyerek. Bu sebepten bütün ahali varıp görür (ki), Nyıky Dahhan kısrağın başının yularıyla sürüklenerek ölmüştür, böylece öldüğü zaman yetişirler.

Elley işte o andan itibaren yaşayan Sahaların atası olduktan sonra büyür - genişler, zenginleşir. Bilinen Sahaların beş büyüğü : Hanalas, Mene, Boturskay, Borogon, Nam - Elley Botur'un oğullarından ortaya çıkmıştır.

Mene - Hanalas bölgesi I. Nörükteyi köyü, 40 yaşındaki kolhoz işçisi Niko'ay Savviş Okoneşnikov anlatarak S.İ. Bolo yazmıştır. Büyük yaz 1933 yılı,

Temmuz ayı 15. gün.

S.İ. Bolo'nun özel arşivinden.

- 1 Bu metin, G.U. Ergis'in İstoriçeskiye predeniya i rasskazy Yakutov (Moskva - Leningrad, 1960) adlı eserinin I. cildinin 55-57. sayfaları arasından aktarılmıştır.
- 2 Tezcan'ın yerine koyamadığı kelimelerden bir kısmı şunlardır :
Eppit «söylemiş» (et—'den),
tohtoon baran «durduğunda» (tohtoo— bar—'dan),
tiydehhine «ulasırsan» (tiy—'den),
bilinngi «şimdiki»,
sılcar «yürür, yaşar» (sırıt—'dan),
erge tahsa ilik «evlenmemiş» (erge tagıs—'dan),
bara oh-sung! «defolup gidin!» (bar—ogus—'dan).